

باید کتاب خواند!

جام باشگاه‌های کتاب‌خوانی کودک و نوجوان،
فرصتی برابر برای توسعه فرهنگی

مریم محمدخانی

نویسنده و پژوهشگر ادبیات کودک و نوجوان

یک نهاد دولتی است که توانسته تأثیر مثبتی بر کتاب‌خوانی در شهرهای مختلف بگذارد.

در این طرح، که متولی‌اش معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است، حدود سی مدرس که در کارگاهی در تهران آموزش دیده‌اند، به شهرهای مختلف می‌روند تا با برگزاری کارگاهی دو روزه برای تسهیلگران آن شهرها مقدمات تشکیل باشگاه‌ها فراهم شود.

براساس این طرح، هر ۱۲ تا ۱۵ کودک یا نوجوان می‌توانند در کنار یک تسهیلگر یک باشگاه کتاب‌خوانی تشکیل دهند. این باشگاه‌ها در کتابخانه‌ها، مدارس، مراکز کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، فرهنگ‌سراها، مجتمع‌های مسکونی، مساجد، پایگاه‌های مقاومت بسیج، کانون‌های اصلاح و تربیت، مراکز بهزیستی و ... تشکیل می‌شوند؛ هر جا که کودکان و نوجوانان گرد هم می‌آیند می‌تواند محل تشکیل باشگاه باشد. در این باشگاه‌ها بر چند نکته تأکید می‌شود: کتاب خواندن

پارسال در اولین دوره برگزاری جام باشگاه‌های کتاب‌خوانی کودک و نوجوان، بوشهر اولین شهری بود که به‌عنوان مدرس کارگاه به آن سفر کردم. قبل از شروع کلاس نگران بودم. نگران اینکه مربیان حاضر در کارگاه مرا به‌عنوان مدرس نپذیرند؛ هر چند یکی از نکات مثبت این کارگاه‌ها حضور دو مدرس است که خود تمرین کار گروهی است البته بلافاصله بعد از شروع کلاس نگرانی‌ام رفع شد. فکر کردم مهم‌تر از هر چیز این است که کمک کنم تا حضاران در کارگاه تجربه‌های خود را بازبایی کنند و از روش‌هایی که برای ترویج کتاب‌خوانی به‌کار برده‌اند، حرف بزنند. در ابتدا فکر می‌کردیم دنیايمان و تلقی ما از خواندن از کسانی که سر آن کلاس‌اند خیلی دور است، اما بعد دیدیم کتاب و ادبیات همه ما را دور هم جمع می‌کند؛ مرا که یک معلم بیست‌ونه ساله‌ام و چند سال است در حوزه ادبیات کودک کار می‌کنم، آن خانم سی‌وهشت ساله را که نماینده وزارت ارشاد در شهر کوچک‌شان است، ترویج خواندن برایش مهم است و دختر نوجوانش در اینستاگرام فیلم‌هایی کوتاه برای معرفی کتاب‌های مختلف منتشر می‌کند و آن خانم معلمی را که با روبنده آمده بود و تمام مدت کارگاه دختر نوزادش بغلش بود، فعال بود و پر از ایده، و شوق داشت زودتر بچه‌ها را دور هم جمع کند و باشگاهی تأسیس کند.

ما، من و آن آدم‌هایی که توی کلاس دور هم جمع شده بودیم، همگی یک باور داشتیم؛ به قول یکی از شرکت‌کنندگان بچه‌ها باید کتاب بخوانند؛ چون «کتاب خواندن از بچه‌ها، انسان بهتری می‌سازد».

حرف‌های رسمی‌تر

جام باشگاه‌های کتاب‌خوانی کودک و نوجوان که دو سال است برگزار می‌شود، یکی از طرح‌های ترویج کتاب‌خوانی از طرف

عکس: پونس پناهی

توانسته‌اند در چهره شهرها تفاوت ایجاد کنند و تجربه‌های متفاوتی را از سر بگذرانند.

در دور اول جام باشگاه‌های کتاب‌خوانی کودک و نوجوان باشگاه‌های تشکوه و کاکایوسف از رامهرمز (استان خوزستان) برگزیده شدند. فعالیت‌هایی چون برگزاری راه‌پیمایی خرید کتاب با حضور بچه‌ها و والدین با شعار «می‌خواهیم بریم کتاب بخیریم» از اتفاق‌هایی بود که باعث شد باشگاه‌ها به سطح شهر بیایند، کنجکاری مردم را برانگیزند و اهالی، شاهد فعالیت‌های مدنی برای ترویج کتاب‌خوانی باشند.

بچه‌ها باید کتاب بخوانند؛ چون کتاب خواندن از بچه‌ها، انسان بهتری می‌سازد

در شهرهایی که تنوع قومی و زبانی وجود دارد، فرهنگ گفت‌وگو و مدارا شکل گرفته است. اداره‌های دولتی و نهادهای غیردولتی توانسته‌اند با هم ارتباط برقرار کنند و همه در کنار هم برای یک هدف تلاش کنند؛ تلاشی که علاوه بر کتاب‌خوان کردن بچه‌ها و بازیابی ارزش‌ها و فرهنگ بومی، باعث توسعه فرهنگی شهر، تقویت نهادهای مختلف و مشارکت آن‌ها می‌شود. این پیامدهای مبارک کتاب‌خوانی با حضور تسهیلگران داوطلب می‌تواند تأثیر عمیقی در توسعه پایدار داشته باشد؛ توسعه‌ای که از پایتخت تمرکززدایی می‌کند و شهرهای مختلفی را که تقاضای برگزاری کارگاه دارند، درگیر می‌سازد. سال اول این طرح در پانزده شهر اجرا شد و امسال به حدود هشتاد شهر و روستا رسیده است؛ عددی که می‌تواند در سال‌های بعد سه رقمی شود و نوید روزهایی را بدهد که کتاب‌خوانی نه فقط در حرف بلکه در عمل در زندگی مردم ایران اهمیت پیدا کرده باشد.

به‌صورت گروهی و گفت‌وگویی گروهی درباره کتاب، تأکید بر هویت باشگاه و احساس تعلق به یک نهاد، رفتن به کتاب‌فروشی و خرید کتاب، حضور «تسهیلگر» در کنار کودکان و ... تأکید بر این نکته‌ها باعث تحقق اهداف تشکیل باشگاه‌ها می‌شود؛ اهدافی چون: کمک به افزایش سرانه مطالعه میان کودکان و نوجوانان، تقویت فرهنگ گفت‌وگو، تقویت استدلال و مهارت در بحث و قدرت تحلیل و تفکر انتقادی در کودکان و نوجوانان، عادت دادن دانش‌آموزان به مراجعه به کتاب‌فروشی، گسترش فرهنگ همکاری و مشارکت در انجام کار گروهی، کمک به پیشرفت تحصیلی کودکان و نوجوانان از راه اجرای برنامه‌های سرگرم‌کننده، کمک به گسترش تبلیغ و معرفی کتاب، برقراری ارتباط بین اهل قلم و کودکان و نوجوانان، کمک به تأسیس و تقویت کتابخانه‌های کوچک کلاسی، مهد کودک، کانونی، آپارتمانی، محله‌ای، مسجدی و ...

در کنار خواندن کتاب به‌صورت گروهی، فعالیت‌هایی چون انتخاب بهترین باشگاه، ساختن فیلم کوتاه با گوشی همراه برای معرفی کتاب، نوشتن نامه به نویسنده و مترجم و انتخاب کتاب برگزیده از نگاه بچه‌ها در سطح کشور صورت می‌پذیرد که باعث تکاپوی شهرهای مختلف می‌شود.

فهرستی با حدود هشتصد عنوان کتاب کودک و نوجوان از بهترین‌های شش سال اخیر تدوین شده است و در اختیار باشگاه‌ها قرار می‌گیرد تا کودکان و نوجوانان با مراجعه به کتاب‌فروشی‌ها بتوانند کتاب‌های این فهرست را با تخصیص یارانه خریداری کنند. این فهرست در چهار بخش پیش از دبستان، سه سال اول دبستان، سه سال دوم دبستان و دوره متوسطه اول منتشر شده و برای عموم هم قابل استفاده است. کتاب‌هایی که در این فهرست معرفی شده‌اند، کتاب‌های پیشنهادی شورای کتاب کودک، لاک‌پشت پرنده و سامانه رشد هستند.

در کارگاه‌هایی که برای تسهیلگران داوطلب برگزار می‌شود، مواردی چون مراحل تشکیل باشگاه کتاب‌خوانی، فعالیت مستمر باشگاه و جذب حمایت، فواید فردی و اجتماعی کتاب‌خوانی، ادبیات کودک، گفت‌وگویی گروهی درباره کتاب، شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی، شیوه‌های مستندسازی، اطلاع‌رسانی و ... در قالب کارگروهی تدریس می‌شود.

براساس تجربه من از حضور در شهرهایی چون آبادان (منطقه آزاد اروند)، کلاله (استان گلستان) و بوشهر، شهرهایی در تشکیل باشگاه‌ها موفق‌ترند که توانسته‌اند بین نهادهای مختلف خود هدف مشترکی برای تشکیل باشگاه‌های موفق ایجاد کنند. در شهرهایی که مسئولان نهادهایی چون وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و شهرداری در کنار نهادهای مردم‌نهاد قرار گرفته‌اند، بهترین باشگاه‌ها تشکیل شده است؛ باشگاه‌هایی که